

Jouni Kitti

KIISTA YLÄ-LAPIN ALUEIDEN OMISTUKSESTA JA HALLINNASTA

Pekka Lehtonen

SUOMESSA ON toisen maailmansodan jälkeen tehty useita esityksiä saamelaisten maanomistusolojen kohentamiseksi ja saamelaisten kieli- ja kulttuuriaseman parantamiseksi. Tällaisista voitaneen mainita saamelaisasiain komitea 1951, saamelaiskomitea 1973, maaherra **Asko Oinaan** johtama saamelaisasianneuvottelukunta 1990 (Komiteanmietintö 1990:32). Muita esityksiä ovat tehneet **Vihervuori** 1999, **Pokka** 2001 ja **Hyvärinen & Aarnio** 2006. Ehdotusten tarkoituksena muun ohella palauttaa saamelaisväestölle oikeus maahan, veteen ja elinkeinon. Tilajaoituksen ulkopuolisten alueiden käytöstä olisi päättänyt saamelaisenemmistöinen maankäyttöneuvosto. Oikeuksien saajiksi esitettiin saamelaisia. Kaikki esitykset ovat saaneet osakseen ankaraa kritiikkiä. Pohjoiset kunnat ja paikalliset maanomis-

**”Suomeen vuosina
1840–1910 muuttaneiden
porosaamelaisten asema
on asutuslakien ja muiden
lakien perusteella jopa
parempi kuin monilla
Suomen alkuperäisillä
lappalaissuvuilla.”**

tajat katsoivat, että lakiesitykset olisivat loukanneet alueella yli 500 vuotta asunutta kantaväestöä, ja että lailla olisi ollut muutenkin elinkeinotoimintaa lamaanuttava vaikutus ja pelättiin, että esitysten voimaansaattaminen olisi aloittanut loppumattomien oikeudenkäyntien sarjan. Saamelaismääritelmä ei kuitenkaan riitä maanomistusolojen muuttamiseksi. Se

ei sovellu ILO-sopimuksen tarkoittaman ”alkuperäiskansan” kriteeriksi. Lapin asutushistoriasta selviää, että saamelaisien kotiseutualueella on vanhastaan eli noin 1400–1500-luvulla asunut etniseltä pohjaltaan saamelaiskukujuurta olevia paikallaan asuvia, kalastusta, metsästystä, keräilytaloutta, peuranpyyntiä ja joitakin kotiporoja itsellään pitäviä lappalaisia.

Saamelaiskäräjät on pyrkinyt aikaansaamaan saamelaiskysymykseen sentasoisien ratkaisun, että Suomella olisi edellytykset ratifioida ILO:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva yleissopimus. Kyse on muun muassa alkuperäiskansan omistus/hallintaoikeuden palauttamisesta asuinalueensa maihin. Uusimpien tutkimusten valossa voidaan kysyä, miten sellaista oikeutta saamelaisille voidaan palauttaa, jota ei ole koskaan todistettavasti heiltä

otettu pois? Saamelaiskäräjien poliittinen johto on vaatimuksissaan lähtenyt siitä, että Ylä-Lapin valtion maa ja vesioikeudet tulee ILO-sopimuksen nojalla palauttaa saamelaisille, vaikka tutkimukseen perustuvaa näyttöä ei ole. Saamelaiskäräjät vetoavat siihen, että vuosina 1875–1923 asiakirjoihin tehtyjä merkintöjä porolappalaisista voidaan pitää heidän kulttuuri- muotoaan tukevana oikeushistoriallisena dokumenttina. Tämä kriteerio ei ole riittävä, vaan on valikoitu.

Lakiehdotuksilla pyrittiin siirtämään Suomen alkuperäiselle lapinkansalle kuuluvat oikeudet Suomeen 1840–1910 välisenä aikana osin laittomasti Norjasta ja Ruotsista tunkeutuneille porolappalaisille, vaikka heillä ei ole täällä ollut ennestään minkäänlaisen muinaiskansan asemaa. Puhumattakaan siitä, että heillä olisi voinut olla mitään oikeutta maihin, vesiin tai elinkeinoihin Suomen lain tai raja- ja rauhansopimusten mukaan.

Tanska-Norjan ja Ruotsi-Suomen välillä sovittiin rajasta Strömstadissa vuonna 1751. Venäjän ja Ruotsin välillä Haminan rauhansopimuksessa 1809. Vuonna 1852 Suomi kielsi porolappalaisten vuotuisen muuton yli Norjan rajan ja vuonna 1888 yli Ruotsin rajan (KM 1990:32, s.6). Strömstadin sopimukseen 1751 liittyvän lappalaisia koskevan lisäpöytäkirjan mukaan jaettavien alueiden lappalaisten oli valittava Norjan tai Ruotsin kansalaisuus eikä kukaan lappalainen saanut sen jälkeen omistaa kesä- eikä talviveromaata useamassa kuin yhdessä valtiossa. Sen sijaan lappalaiset saivat kyseisten määräysten mukaan vuosittain muuttaa poroineen toiseen valtioon ja siellä käyttää maata ja vettä porolaitumeksi, kalastukseen ja metsästyksen. Lappalaisethan olivat vanhastaan yhden valtion kansalaisia, vaikka he maksoivatkin riidanalaisilla rajaseuduilla veroa kahdelle, jopa kolmellekin valtiolle. Lappalaisten suhde valtioon ratkaistiin viime kädessä rajasopimuksissa ja rajankäynneissä.

Raja- ja rauhansopimukset ovat edelleenkin valtiosäännön mukaan Suomen valtiota sitovia sopimuksia

Suomen valtio ei ole koskaan vannonut Suomen nykyistä aluetta. Alueella on vanhastaan asunut lappalaisia, jotka edelleenkin kykenevät osoittamaan asiakirjoin oikeutensa. Rauhansopimusten artiklojen mukaan kukin henkilö sai valita vapaasti minkä valtakunnan alaiseksi hän tahtoi. Hän joutui silloin myymään ko. valtion

alueelle jääville sukulaisille poronsa tai muun omaisuuden. Vastaavasti ne jotka jäivät Suomeen menettivät Norjan puolella oikeutensa, eli saantonsa. Tällainen jälkikäteen esitetty uusiovaade oikeuksien palauttamiseksi porosaamelaisille on perusteeton. Jos tällaiselle linjalle lähdetään, meidän lailliselle pohjalle rakentuva yhteiskuntamme olisi purettava.

Toinen seikka, mihin saamelaiskäräjät perustaa vaateensa, on hiukan yli 100 vuoden pituinen aika, jonka nämä porolappalaisten siirtolaisten jälkeläiset ovat asuneet Suomessa. Väitetään, että näin pitkän ajan puitteissa olisi omistusta vastaava nautinto-oikeus syntynyt. Kuten Oulun ja Lapin yliopistojen selvitykset osoittavat, näin ei ole asia eivätkä porolappalaisten oikeudet Suomessa ole uhattuja. Heidän maanomistuksensa ja elinkeino-oikeutensa ovat jatkuvasti Suomessa lisääntyneet, päinvastoin kuin Norjassa tai Ruotsissa. ILO:n yleissopimuksen tarkoituksena on suojella vanhaan tapaan eläviä syntyperäisiä, ei saamelaisia, jotka elävät korkeatasoisesti, kuten muutkin paikalliset asukkaat.

Sikäli kuin nämä perustelut painavat vaa'assa lappalaisten oikeuksia vastaan, ne menettävät kaiken todellisen arvonsa selvitysmies **Wirilanderin** ja Oulun ja lapin yliopistojen tutkimusten osoittaessa päinvastaista.

Oulun ja Lapin yliopistojen tutkimusten mukaan näyttää siltä, että isoajakoa edeltävä ajanjaksona (1550–1925) valtio ei säättänyt sellaisia lakeja, joilla Suomeen muuttaneilta porosaamelaisilta olisi riistetty oikeuksia tai syrjitty tai muutoin poikkeavalla tavalla verrattuna maan muihin alueisiin.

Suomen olosuhteisiin tämä alkukantaisissa oloissa ja alistetussa asemassa elävien alkuperäis- ja heimokansojen turvaksi tarkoitettu sopimus sopii huonosti. Suomen saamelaisväestö on jo pitkään elänyt täysin yhdenvertaisessa ellei paremmassa asemassa kuin alueen muu väestö, käytettiinpä mittarina sitten taloudellista, yhteiskunnallista, sosiaalista tai

”Uusimpien tutkimusten valossa voidaan kysyä, miten sellaista oikeutta saamelaisille voidaan palauttaa, jota ei ole koskaan todistettavasti heiltä otettu pois?”

oikeudellista asemaa. Saamelaiskäräjälain mukaan saamelaisia on kuultava kaikissa heitä koskevissa asioissaan. Tällä valtio rahoittaa ja mahdollistaa saamelaisille heidän etujensa ajamiseen muuta väestöä vastaan, mitä voi vain hämmästellä. Tässä tilanteessa erityisesti 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Suomeen Ruotsista ja Norjasta osin laittomasti muuttaneiden porolappalaisten siirtolaisten jälkeläisten nostaminen erityisasemaan loukkaisi ilmeisesti erityisesti ”lappalaisten”, mutta myös muun saamelaisalueella asuvan paikallisen väestön oikeuksia.

Hallinta- ja omistuskiistat koskevat siis yksittäisten talojen ja tilojen oikeuksia, joista osa johtaa suoraan Lapinkyliin. Kiista voidaan ratkaista vain nojautumalla asiakirjaselvitykseen ja muuhun toditusvoimaiseen näyttöön. Nämä ovat valtion eri viranomaisten ja tuomioistuinten antamia ja edelleen voimassa ja päteviä. Jokainen, joka haluaa sen kiistää, on velvollinen näyttämään asian toteen. Tässä yhteydessä en käsittele käynnissä olevia geenitutkimuksia, joiden perusteella Lapinkin alkuperäishistoria voidaan jäljittää 12 000 vuotta taaksepäin.

Vuodet 1875–1923 kiinteistön muodostumisen kannalta

Saamelaiskäräjät on maa-oikeusvaatimuksissaan käyttänyt Suomen lappalaisten oikeus- ja asutushistoriaa hyväksi ja vaatinut oikeuksia sellaiselle ryhmälle, jolla niihin ei ole lakiin tai valtiosopimukseen perustuvaa oikeutta ja joka on periaatteessa vastoin ILO:n alkuperäiskansoja koskevaa yleissopimusta. ILO:n määritelmä edellyttää yhtäjaksoista asumista, mikä määritelmä ei täyty Suomeen muuttaneiden porolappalaisten osalta. Sen sijaan tämä vaatimus täyttyy saamelaisuudesta syrjäytettyjen lappalaisten osalta.

Kunakin historiallisena aikana on sovellettu omistuksen ja hallinnan määrittäviä perusteita, jotka ovat olleet valtion omistajantahdosta riippumattomia. Vuosina 1875–1923 pohjoisissa kunnissa käytössä olleeseen henkikirjajärjestelmään kirjattiin lappalaisiksi lähinnä niitä henkilöitä, jotka olivat vastikään muuttaneet Suomeen Ruotsista tai Norjasta. Merkintä koski myös niitä uudistilallisten jälkeläisten perhekuntia, jotka olivat ajautuneet, syystä tai toisesta, tilajärjestelmän ulkopuolelle. Silloisen käytännön mukaan kaikkien oli maksettava jonkinlaista veroa, joko maakirjaan merkittynä maaveron maksajana tai sitten lähinnä

elinkeino- tai henkiveron maksajana. Lappalaisena maksettu vero ei osoita, että ko. veroa maksaneella olisi ollut maanomistusoikeus jollekin rajatulle alueelle kyseisenä ajankohtana, sillä renkikin maksoi tällaista veroa. Veroluettelot ovat ennen isoajakoa olleet luonteeltaan tulot ja menot käsittävät virastokirjanpitojärjestelmä eikä näiden veroluetteloiden ja henkikirjojen pohjalta voida osoittaa omistusoikeutta lapinkylien veromaihin. Veroa maksettiin elinkeinon tuotosta eikä omistuksesta. Näin ollen 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Suomeen siirtolaisina maahan muuttaneille porolappalaisille ei ole voinut syntyä omistajan oikeudet syrjäyttävää oikeutta. Uusimpien tutkimusten mukaan tiedetään myös varmasti, että kolme pohjoista kuntaa lukuun ottamatta kaikki alueiden entiset lappalaiset merkattiin uudistilalliseksi maakirjaan. Sama käytäntö koski koko Enontekiötä ja eteläistä Inaria. Jos lähdetään etsimään todellisia lapinkylien veromaiden perillisiä, joudutaan menemään lapinmaiden veroluetteloihin ennen vuotta 1760 ja tuolloin ei nykyisiä porolappalaisukuja ollut lainkaan veromaiden omistajina esimerkiksi Utsjoella ja Inarissa.

Saamelaiset ovat myös esittäneet, että

he ovat kansa, joka ei tunnusta valtakunnan rajoja. Tällöin on muistettava, että Suomessa tätä kansaa edustavat vanhat suomea puhuvat lappalaissuvut ja niiden perilliset. Vaateet valtakunnanrajat ylittävistä oikeuksista ovat siten kestävämpiä. Kukin valtio järjestää omat lainsäädäntönsä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Nyt tiedämme, että tämänkaltainen saamelaismääritelmän epäselvyys mahdollistui siten, että saamelaiskäräjät tekivät oman tulkintansa vuoden 1875 jälkeisistä veroluettelosta käyttäen samalla hyväkseen sitä seikkaa, ettei kirkonkirjoissa ennen vuotta 1880 eikä muissakaan viranomaisluettelossa ollut merkintää äidinkielestä. Näin 1800-luvun lopulla maahan muuttaneet norjalaiset ja ruotsalaiset porolappalaiset, joille kyseisten valtioiden päätösten johdosta oli äidinkieleksi jäänyt saamenkieli, tulivat todellisuudessa lähes ainoaksi väestöryhmäksi, joka täytti saamelaismääritelmän kriteerit. Suomen lappalaiset (saamelaiset) jäivät tosiasiasa saamelaiskäräjien ulkopuolelle, vaikka ovatkin Lapin tosiasialinen alkuperäiskansa.

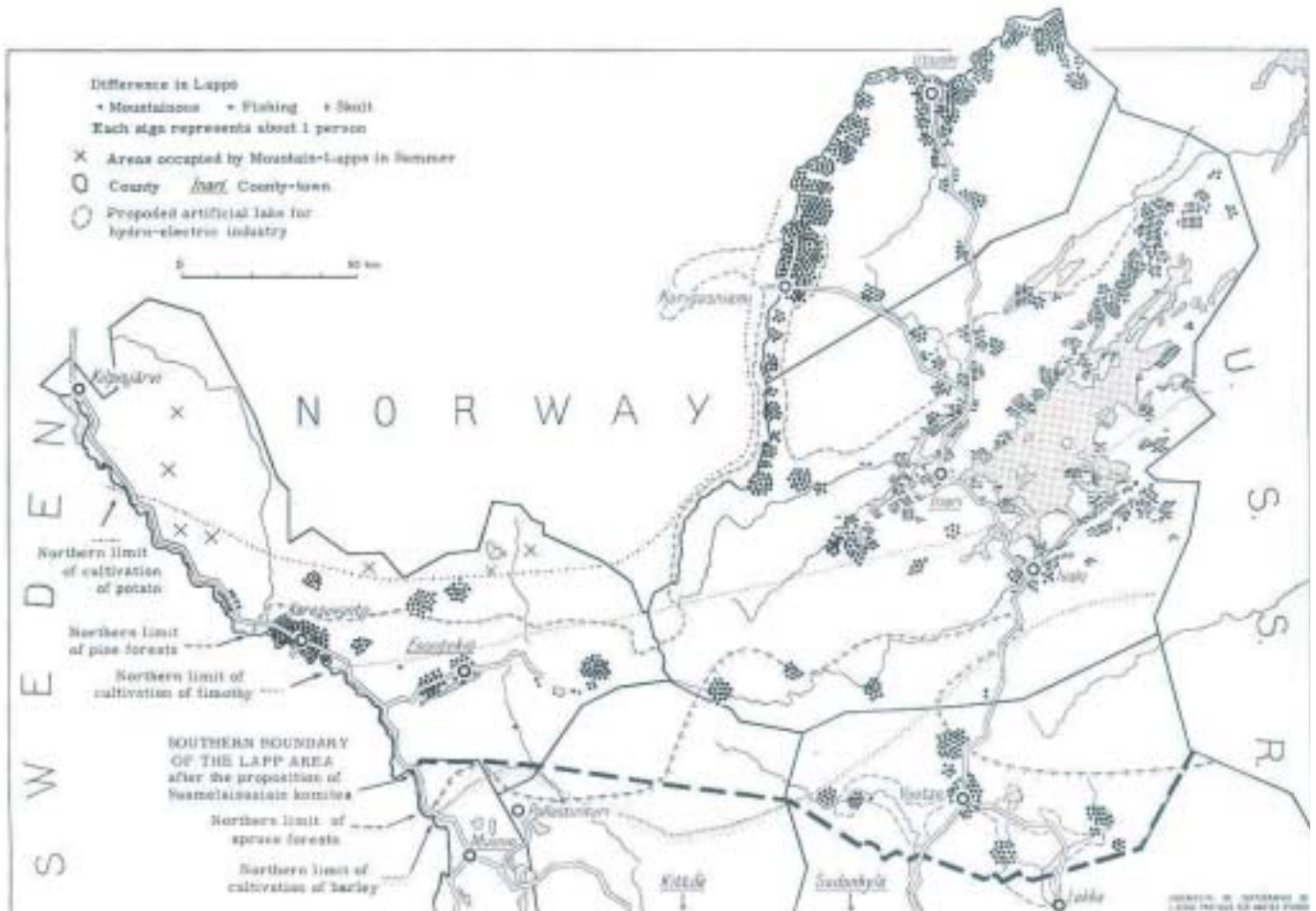
Mikäli Norjassa saamelaisuus perustuisi kieleen Suomen saamelaiskäräjien yksioikoisen tulkinnan mukaisesti, jäisivät

vanhat merisaamelaiset sen ulkopuolelle, koska he puhuvat vain norjaa. Näin ei kuitenkaan ole.

Selvitysmies Wirilanderin lausunto

Suomen hallitus iltakoulussaan 22.5.2002 päätti, että selvitysmies Wirilanderin suosittelema oikeus- ja asutushistoriallinen tutkimus käynnistetään. Tutkimus tulee suorittaa ennen kuin laki viedään eteenpäin, jotta tiedetään millainen ryhmä Suomessa edustaa ILO:n määrittelemää alkuperäiskansaa ja Suomen saamelaisia. Wirilander on myös todennut, etteivät hänen lausuntonsa koske saamelaisrekisteriin kuuluvien henkilöiden oikeuksia vaan vanhastaan Lapissa asuneita sukuja ja perheitä.

Selvitysmies Wirilander on 8.8.2001 antamassaan lausunnossa selkeästi todennut, ettei saamelaisilla ole ryhmänä mitään oikeuksia Suomessa. Sen sijaan Suomen vanhoilla lappalaissuvuilla ja perheillä on ollut niittyjä, kalavesiä, pyyntimaita sekä laitumia omistajahallinnassa. Näiden omistusten suojaksi lappalaiset perustivat uudistiloja jo 1700-luvulta lähtien. Lapin maa ei ollut tyhjää aluetta, vaan järjestäytyneen yhteiskunnan osana

Nykyinen saamelaisalue. Alueella asuu tällä hetkellä saamelaisia n. 3 500, muuta väestöä 8 000. Valtaosa saamelaisista, lähes 60 %, asuu alueen ulkopuolella.

vuodesta 1602 alkaen sisältäen vanhojen lapinsukujen (kylien) pyynti- ja laidunmaita, mitkä puolestaan olivat yksityistä omaisuutta. Wirilanderin vaatimat selvitykset julkistettiin syksyllä 2006. Tarvitaan vielä lisäselvityksiä siitä, kenellä kaikilla pohjoisissa kunnissa on oikeuksia. On ehdottoman tärkeää, että ennen lain hyväksymistä suoritetaan perusteellinen selvitys siitä, kenelle ILO:n sopimuksen 169 oikeudet kuuluvat. Olisi katastrofi, jos Suomi myöntäisi alkuperäiskansan oikeudet ryhmälle, joka on 1800/1900-luvun vaihteen maissa saapunut Suomeen. Sen välitön seuraus olisi kansainväliset oikeusriidat.

Mikäli ja kun Lapin vanhat suvut ja niiden perilliset katsotaan alueen alkuperäiskansaksi, ei ole niinkään selvää, että ILO:n sopimuksen ratifiointi tarvitsisi mitään uutta lakia (eikä muutenkaan). Heillä on jo perustuslailliset turvatut oikeutensa yhteiskunnan jäsenenä, ja he kuuluvat edustuksellisen kansanvallan piiriin. Jos taas jotain erityislakia tarvitaan, on asian omistajana oltava todellinen Lapin alkuperäisväestö eli asianosaisvallan tulee perustua ILO:n määrittelemällä tavalla pitkäaikaiseen asumiseen alueella.

Onko olemassa saamelaisille palautettavia oikeuksia?

Saamelaiset ovat käyttäneet ILO-sopimusta hyväkseen vaatiessaan maiden ja vesien palauttamista saamelaisille. Kuten norjalainen prof. **Fleischer** on todennut, alkuperäiskansan käsite on harhaanjohtava käänös ILO:n yleissopimuksen englanninkielisestä käsitteestä *indigenous people*. Fleischer toteaa, että ”syntyperäiset” tai ”kansanryhmä” sopisi paremmin. Fleischer toteaa, että ILO:n yleissopimuksen tarkoituksena on suojella vanhaan tapaan eläviä syntyperäisiä, ei saamelaisia, jotka elävät korkeatasoisesti kuten muutkin norjalaiset. Ehkä vain ei kuulosta niin hienolta kutsua itseään joksikin kansanryhmäksi tai syntyperäiseksi kuin ihmeellisemmäksi ”alkuperäisväestöksi”?

Keinot, jolla ILO-sopimuksen alkuperäisväestön suojelutavoitteet pyritään saavuttamaan, voidaan valita kansallisesti artikla nro 169:stä huolimatta. ILO:n sääntely ei ulotu jäsenmaiden maanomistusoiloihin, koska maankäyttö on niiden sisäinen asia. Näin ollen ILO-sopimuksella ei myöskään määritellä valtion ja maanomistajien suhdetta, vaan kukin jäsenmaa voi valita itse, miten se tässä toimii. Vastausta

”Mielestäni saamelaisen kulttuurin harjoittamiselle tai sen kehittämiseksi ei ole nykyisin maanomistuksesta tai Suomen lainsäädännöstä johtuvia esteitä.”

kysymykseen, tulisiko ILO-sopimusta soveltaa yksinomaan valtion maalle, ei löydy kansainvälisestä lainsäädännöstä, kuten Fleischer osoittaa. Hän toteaa, että YK:n vuoden 1966 yleissopimuksen artikla 27 ei kuitenkaan puhu mitään taloudellisista oikeuksista tai erioikeuksista, sen on ”vain” tarkoitus turvata vähemmistöjen oikeutta tunnustaa uskontoaan ja käyttää kieltään. Tässä kohtaa Suomessa saamelaiskäräjien tekemät tulkinnot koskevat saamelaisten yksinoikeutta käyttää maata elinkeinojensa harjoittamiseen.

Fleischerin tulkinta osoittaa selkeästi, ettei ILO-sopimuksen 169 artikla mene kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ylitse. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisen ihmisen yksityisomaisuutta koskeva suoja ja elinkeinonharjoittamisoikeus ovat edelleen voimassa. Näistä päätelmistä ei voi muuta kuin päätyä Fleischerin osoittamaan kantaan, että kyseisen maan vesi ja elinkeino-oikeudet on ratkaistava tuomioistuinteitse. Joten Suomessa poliittisten päättäjien kannattaisi nyt olla tarkkana, ettei heitä johdeta harhaan, kuten kävi Norjassa.

Se, voidaanko Suomeen siirtolaisina muuttaneiden porolappalaisten jälkeläisille antaa sellaisia oikeuksia, joita he eivät ole koskaan täällä ennestään omistaneet, on käsiteltävä tuomioistuimessa. Toisaalta on muistettava, että suuri osa heistä on saanut Suomessa tilajärjestelmään sisältyviä etuuksia (isojakotilat, kruununmetsätorpat, asutustilat, rintamiestilat, poromiestilat, luontaistilat, koltatilat jne.) paljon laajemmassa mitassa, kuin siinä maassa, mistä heidän esivanhempansa muuttivat Suomeen. Niissä maissa porosaamelaiset ovat edelleenkin vuokramiehinä valtion mailla.

Onko tarvetta ILO-sopimuksen ratifoimiseksi?

Lainsäädännön muuttamista on arvioitava sen mukaan, onko Suomessa sellaista alkuperäiskansaa, jolle tulisi valtion itselleen aikoinaan omimat maat palauttaa. Oikeusministeriön Oulun ja Lapin yliopistolta tilaamat selvitykset osoittavat

yksiselitteisesti, että näin ei ole. On myös todettava, että mikäli ILO:n yleissopimus välttämättä halutaan saattaa Suomessa voimaan, sen saattamiseksi välttämätön lainvalmistelu ei voi lähteä yksinomaan maahan siirtolaisina muuttaneiden porosaamelaisten näkökulmasta. Huomioon on otettavat kaikki ne näkökohdat, mitä selvitysmies Wirilander on tuonut esille

Suomen puolella sijainneiden historiallisten lapinkylien ja kolttien oikeuksista ja niihin liittyvistä selvitystarpeista. Sen lisäksi on luonnollisesti otettava vielä huomioon Suomen perustuslaki, Suomea sitovat kansainväliset sopimukset (esim. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus muutoksineen), Suomen liittymisestä Euroopan Unioniin seuranneet velvoitteet jne. Lisäksi on muistettava, että kansainväliset sopimukset hyväksytään tavallisina lakeina, eikä niillä voida loukata samalla alueella asuvien ihmisten perusoikeuksia. Kansainväliset sopimukset eivät myöskään velvoita muuttamaan kansallista historiaa.

Saamelaiset erottuvat muista suomalaisista lähinnä kielensä ansiosta. Saamelaiset eivät ole homogeeninen, maata omistamaton ja saamelaiskulttuuriin kuuluvista perinteisistä elinkeinoista toimeentulonsa saava kansa. Saamelaisasutus ei ole keskittynyttä, vaan saamelaiset ja suomalaiset asuttavat samoja alueita ja saamelaiset ovat huomattavassa määrin jo sekoittuneet muuhun väestöön. Saamelaiset ja suomalaiset harjoittavat saamelaisten kotiseutualueella samanlaisia elinkeinoja samanlaisin menetelmin. Oikeus maankäyttöön määräytyy samanlaisten oikeudellisten edellytysten mukaan. Valtaosa saamelaisväestöstä omistaakin maata Suomessa. Kaikilla poronhoitajilla on oikeus käyttää tietyin rajoituksin toisen maata porolaitumenaan. Pohjois-Suomen paikallisilla asukkailla on lisäksi metsästysoikeus valtion maalla. Niin ollen perinteiset maankäyttömuodot, eli porojen laiduntaminen ja metsästysoikeus, on saamelaisille turvattu.

Mikään tähän mennessä tehty selvitys Suomessa ei osoita, että saamelaisten kotiseutualueella olevat entisten lapinkylien maat olisivat kuuluneet Ruotsista ja Norjasta 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla muuttaneille porosaamelaisille tai heidän esi-isillensä. Sen sijaan asiakirjojen avulla voidaan myös osoittaa, että osa lappalaisväestöstä polveutuvasta saamelaisväestöstä on omistanut maata saamelaisten kotiseutualueella.

Yhteenveto

Mielestäni saamelaisen kulttuurin harjoittamiselle tai sen kehittämiseksi ei ole nykyisin maanomistuksesta tai Suomen lainsäädännöstä johtuvia esteitä, ja ulkomailta Suomeen vuosina 1840–1910 muuttaneiden porosaamelaisten asema on asutuslakien ja muiden lakien perusteella jopa parempi kuin monilla Suomen alkuperäisillä lappalaisuilla. Se on myös parempi kuin saamelaisilla niissä maissa, mistä he muuttivat Suomeen. Ulkomailta Suomeen 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla muuttaneiden porolappalaisten siirtolaisten jälkeläisillä on käytännöllisesti katsoen kaikista tullut myös maanomistajia oikeuksineen mm. koltilta-, porotila- ja luontaistilalainsäädännön kautta.

ILO-sopimuksen ratifioimiseksi esitetyt lainmuutokset pohjautuvat hyvin pitkälti samaan rakennelmaan kuin saamelais-toimikunnan mietintö: Ehdotus saamelaislaiksi (KM 1990:3). Esitykset lähtivät siitä virheellisestä lähtökohdasta, että saamelaisten kollektiivinen maanomistus olisi ikään kuin jo nyt voimassa olevaa oikeutta ja että eduskunnan olisi tullut tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä tunnustaa saamelaiskäräjille asianosaisasema kaikissa maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä. Tämä olisi koskenut myös entisten lapinkylien sisällä olleita yksittäisten perheiden omistamia/käyttämää

veromaita ja vesiä. Näin termikikkailun avulla olisi sivuutettu alkuperäisten lappinveromaiden omistajista polveutuvat henkilöt. Esitysten valmisteluaineisto osoittaa, ettei omistus- tai käyttöoikeutta selvitetty katkeamattomana ketjuna ja tapahtumasarjana eri vuosisadoilta tähän päivään asti, vaan se ohitettiin puhtaasti etnopolitiittisilla seikoilla. Etnopolitiittisille seikoille pyrittiin löytämään kollektiiviset kiinteistöoikeudelliset perusteet siitä, että saamelaiseksi määritellyn henkilön esivanhemmat ovat maksaneet vuosina 1875–1923 lappinveroa. Tällainen peruste poikkeaa täysin meidän kiinteistöjärjestelmämme perusteista. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on toistuvasti todennut, että valtion alueiden maanomistus on selvittämättä. Valtio ei ole tähän mennessä tunnustanut saamelaiskäräjien maanomistusvaateita miltään osin. Oikeusministeriön Oulun ja Lapin yliopistoilta tilaamista tutkimuksistaan ei löydy tukea saamelaiskäräjien maaomistusvaateille. Alkuperäis- ja heimokansoja koskevan ILO-sopimuksen artikla 169 ei edellytä maanomistusolojen muutosta, vaan päinvastoin se tunnustaa nykyisen omistustilanteen ja toimituksissa todettavan omistus tai muun maankäyttö oikeuden.

Tällä hetkellä ILO-sopimuksen ratifioinnilla ei ole erityistä tarvetta. Sitä ei saa säätää huomioimatta vanhoja lappalais-

(saamelaisia)sukujen perustuslaillisia oikeuksia ja oikeuksia edustaa Lapin alkuperäisväestöä ja selvittämättä tarkoin lain vaikutuksia.

Kirjoittaja on syntynyt vuonna 1943 Inarissa. Hän työskentelee tällä hetkellä maa- ja metsätalousministeriön vapaa-ajan kalatalouden yksikössä. Hän on toiminut saamelaisvaltuuskunnan jäsenenä vuosina 1976–1995 ja saamelaiskäräjien jäsenenä 1996–1999. Sen lisäksi hän on toiminut vuonna 1934 perustetun saamenkielisen Sápmeleš-lehden päätoimittajana vuosina 1980–1998. Sähköposti jouni.kitti@mmm.fi.

KIRJALLISUUTTA

Enbuske, M., Asutuksen ja maankäytön historia Keskisessä Lapissa ja Enontekiöllä 1900-luvun alkuun. Julkaisu 2006:6. Oikeusministeriö.

Helander, J., Suomen saamelaisväestö ja heidän elinkeinonsa. Dieðut nro 2. Sámi Instituutta. Kautokeino 1991.

Hiltunen, M., Maailma maailmojen välissä. Enontekiön asukkaat, elinkeinot ja maanhallinta 1550–1808. Julkaisu 2006:5.

Itkonen, T. I., Suomen lappalaiset vuoteen 1945 Osat I ja II. Porvoo – Helsinki – Juva 1984

Joona, J., Poronhoito-oikeus maankäyttö-oikeutena. Lakimiesliiton kustannus. Rovaniemi 1993.

Joona, J., Entisiin Tornion ja Kemin Lapinmaihin kuuluneiden alueiden maa- ja vesioikeuksista. Juridica Lapponica 32. Rovaniemi 2006.

Korpijaakko, K., Saamelaisten oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa. Oikeushistoriallinen tutkimus Länsi-Pohjan Lapin maankäyttöoloista ja -oikeuksista en-

nen 1700-luvun puoliväliä. Lapin korkeakoulun oikeustieteellisiä julkaisuja. Sarja A, 3, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1989.

Linkola, M. (toim.), Entinen Kemijoki, Weilin & Göös, Helsinki 1967

Linkola, M., Saamelaisen paimentolaisporonhoidon yleispiirteet. Ibid. pp. 167–187. (The different phases in nomadic reindeer husbandry practiced by the Sami.)

Lähteenmäki, M., Kalotin kansaa. Rajankäynnit ja vuorovaikutus Pohjoiskalotilla 1808–1889.

Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki 2004.

Lähteenmäki, M., Suomen Lapin synnystä alueiden Lappiin (From the birth of Finnish landscape painting).

Terra. Sivut 147–158.

Saamelaislakitoimikunta. Saamelaislakitoimikunnan mietintö 1990:32. Helsinki 1990.

Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto. Saamelaistyöryhmän mietintö. Helsinki 1994.

Saamelaistoimikunnan mietintö. Saamelaistoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 2001:14. Helsinki 2001.

Tanner, V., Ihmismääntieellisiä tutkimuksia Petsamon seudulta. Toimittanut Paulo Susiluoto. Ranskasta kääntänyt Pirjo Hyvärinen. SKS, Helsinki 2000.

Tegengren, H., En utdöd lappkultur i Kemi Lappamrk. Acta Academiae Aboensis, Humaniora XIX. Åbo, 1952–1953.

Vahtola, J., Enbuske, M., Hiltunen, M., Nahkiaisaja, T., Joona, J.: Yhteenveto ja tiivistelmä Lapinmaan maaomikeudet -tutkimuksesta. Julkaisu 2006:8. Oikeusministeriö 2006.

Vihervuori, P.: Maahan, veteen ja luonnonvaroihin sekä perinteisiin elinkeinoihin kohdistuvat oikeudet saamelaisten kotiseutualueella. Oikeusministeriön yleisen osaston julkaisu 3/1999. Helsinki 1999

Wirilander, J.: Lausunto maanomistusoloista ja niiden kehityksestä saamelaisten kotiseutualueella. Oikeusministeriö. Helsinki 2001.